

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.1.189-197>

Skúsenosti žiakov stredných škôl s interaktívnym online vyučovaním počas prvých dvoch vln pandémie COVID-19

Secondary School Students' Experience with Online Lessons during the First Two Waves of the COVID-19 Pandemic

Silvia Barnová, Denisa Petříková, Simon Brunovský

Abstract

In the proposed research study, the authors present the results of a questionnaire survey carried out in a secondary school in Slovakia. It was focused on students' experiences gained during the first two waves of the COVID-19 pandemic. The questionnaire surveys were carried out in two phases within an ongoing international research project focused on the limits of online learning in secondary schools and on new opportunities brought by the involuntary transfer from school-based to distance learning during the pandemic crisis. The research sample consists of secondary school students who were questioned about their experiences with online lesson during the first wave of the pandemic in June 2020, and in the academic year 2020/2021, they were conducted a questionnaire on their experiences gained during the second pandemic wave. Even though the results highlight certain issues and fields which need to be improved, it can be assumed that students showed overall satisfaction with the live-streamed lessons during the first two waves of the COVID-19 pandemic.

Keywords: Distance learning. COVID-19 pandemics. Secondary schools. Experiences.

V čase písania príspevku Slovensko zápasilo s tret'ou vlnou pandémie a hoci sa situácia počas niekoľkých týždňov zhoršovala, školstvo relatívne dlho odolávalo a k masívnemu zatváraniu škôl došlo až dva týždne pred zimnými prázdninami, pričom sa opatrenia týkali 2. stupňa základných škôl a stredných škôl. To znamená, že v prípade, ak po zimných prázdninách žiaci nenastúpia do škôl okamžite, aktuálne hrozí, že opäť dôjde k istej redukcii obsahu vzdelávania a dočasne sa zníži aj kvalita vyučovacieho procesu (Zapletal, Jankovičová, Kloknerová, 2021), čiže je istý predpoklad, že sa scenár zo školských rokov 2019/2020 a 2020/2021 do určitej miery bude

opakovať. V takejto situácii je dôležité, aby v záujme zachovania kvality poskytovaného vzdelávania – aj napriek tomu, že sa znovu presunie do online prostredia –, odborníci dostatočne zohľadňovali skúsenosti z obdobia počas prerušenia prevádzky škôl v priebehu prvých dvoch vln pandémie COVID-19, kedy boli školy zatvorené počas niekoľkých mesiacov a poukazovali na význam zavádzania opatrení, vedúcich k poskytovaniu dostatočnej podpory a poradenstva učiteľom, žiakom, ako i rodičom žiakov.

Situácia v slovenských školách počas prvých dvoch vln pandemickej krízy

Na Slovensku bola 16. marca 2020 po vypuknutí pandémie COVID-19 prerušená prevádzka všetkých škôl a školských zariadení. Išlo o preventívne opatrenie, ktoré smerovalo k zamedzeniu šírenia respiračných ochorení vyvolaných novým koronavírusom. V záujme zabezpečenia kontinuity vzdelávania boli školy nútené vytvoriť si vlastné stratégie dištančného vzdelávania (Lajčin, Porubčanová, 2021), pričom si najčastejšie volili zo štyroch základných postupov: 1. vypracovávanie pracovných listov (ich rozposielanie elektronickou poštou, prostredníctvom aplikácií, príp. ich osobné doručovanie učiteľmi, poskytovanie spätnej väzby), 2. poskytovanie individuálnych konzultácií (prostredníctvom SMS, Skype, WhatsApp, Messenger, telefonicky a pod.), 3. interaktívne online vyučovanie, 4. ich kombinácia (Barnová, Krásna, Gabrhelová, 2020). Je potrebné poznamenať, že počas prvej vlny pandémie využíval možnosť interaktívneho online vyučovania len minimálny počet škôl, išlo skôr o iniciatívu jednotlivých učiteľov, ktorí sa namiesto školskej stratégie písomnej komunikácie so žiakmi rozhodli vyučovať v online prostredí (Barnová, 2021).

Väčšina reštriktívnych pandemických opatrení bola uvoľnená v júni 2020, keď sa školy postupne začali otvárať a priebežne sa všetci žiaci mohli opäť vrátiť do lavíc. Zároveň im ale bolo umožnené ukončiť školský rok dištančnou formou, čo využili najmä žiaci stredných škôl, ktorým bolo umožnené nastúpiť do škôl len sedem pracovných dní pred začiatkom letných prázdnin.

Podobne ako v iných krajinách, aj na Slovensku boli skupiny žiakov (napr. žiaci z marginalizovaných rómskych komunít, žiaci zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia, žiaci žijúci v odľahlých oblastiach a pod.), ktoré nemali žiaden alebo mali obmedzený prístup k online vzdelávaniu a online zdrojom, nakoľko nemali k dispozícii internetové pripojenie, napriek tomu sa však rozhodli do školy pred ukončením školského roka nenastúpiť. Aj z uvedeného dôvodu sa Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v súlade s odporúčaniami, ktoré vydalo UNESCO (2020), rozhodlo implementovať myšlienku letných škôl, prostredníctvom ktorých sa mal znížiť negatívny dopad prerušenia prezenčného vyučovania na žiakov a malo sa zastabilizovať vyučovanie v školskom prostredí. Letné školy mohli byť jedinečnou príležitosťou pre žiakov, ktorí nemali prístup k dištančnému vzdelávaniu, dobehnúť svojich

spolužiakov, ale efektívnosť tejto iniciatívy je otázna. Na základe dostupných dát môžeme vo všeobecnosti konštatovať, že sa letným školám nepodarilo prilákať žiakov, ktorí to najviac potrebovali. Približne 22 % všetkých žiakov sa na Slovensku nevzdelávalo počas prvej vlny pandémie v online prostredí a hoci nie sú dostupné presné dáta, odhaduje sa, že len 2 – 8 % z nich navštevovalo letné školy (Centrum vzdelávacích analýz, 2021). Ďalším problémom je, že viaceré zo škôl sa namiesto vzdelávania žiakov zamerali počas troch cyklov letných škôl viac na voľnočasové aktivity a postavili sa do pozície poskytovateľa letného tábora.

Napriek tomu, že odborníci predpovedali, že na jeseň 2020 príde ďalšia vlna pandémie, školský rok 2020/2021 začal ako zvyčajne. V októbri sa ale situácia zdramatizovala a bolo potrebné opätovne zaviesť restriktívne opatrenia smerujúce k prevencii šírenia respiračných ochorení šírených koronavírusom. 12. októbra 2020 bola prerušená prevádzka stredných škôl a vyššieho stupňa osemročných gymnázií, ku ktorým sa 26. októbra 2020 pridali aj druhý stupeň základných škôl a nižší stupeň osemročných gymnázií. Situácia v školách sa ale odlišovala od stavu, ktorému učitelia a žiaci čelili počas prvej vlny pandémie, opatrenia boli v istom zmysle menej prísne a smerovali k zabezpečeniu rovnosti príležitostí vzdelávať sa. Od 3. novembra 2020 bolo povolené prezenčne vyučovať žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, a to v malých skupinách (5+1), 10. novembra 2020 boli otvorené všetky školy pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na druhom stupni základných škôl a nižšom stupni osemročných gymnázií a napokon 16. novembra 2020 sa pre túto skupinu žiakov otvorili aj stredné školy, čo znamená, že najohrozenejšie skupiny žiakov neboli z vyučovacieho procesu vylúčené (Barnová, Krásna, Gabrhelová, Barna, 2021). 7. decembra 2020 sa následne do školských lavíc mohli vrátiť všetci žiaci základných a stredných škôl, ale len na pár dní pred zimnými prázdninami, po ktorých sa prezenčné vyučovanie pre žiakov základných škôl a žiakov nižšieho stupňa osemročných gymnázií obnovilo 8. februára 2021, ale opäť len pre žiakov v malých skupinách (5+1), ktorí nemali prístup k online vzdelávaniu. Školy sa priebežne začali otvárať 12. apríla 2021 a 26. apríla 2021 boli v súlade s vtedy platným COVID Automatom otvorené všetky školy (Barnová, Krásna, Gabrhelová, Dušek, 2021).

Skúsenosti žiakov vybranej strednej školy s interaktívnym online vyučovaním

V rámci rozsiahlejšieho výskumného projektu sme realizovali dve dotazníkové zisťovania, zamerané na skúsenosti žiakov vybranej strednej školy s interaktívnym online vyučovaním počas opakovaného prerušenia prevádzky škôl. Naším cieľom bolo zistiť, aký mal nedobrovoľný prechod z prezenčného na dištančné vzdelávanie dopad na učenie sa žiakov a ako subjektívne hodnotia svoje skúsenosti s online vyučovaním. Výskumný súbor

tvorili žiaci strednej školy, ktorí sa v júni 2020 vyjadrovali k svojim skúsenostiam s online vyučovaním počas prvej vlny pandémie COVID-19 a v školskom roku 2020/2021 im bol administrovaný dotazník zameraný na ich skúsenosti, ktoré získali počas druhej vlny pandemickej krízy.

Výsledky výskumu 2020

Po uvoľnení opatrení v súvislosti s prvou vlnou pandémie COVID-19 sme žiakom participujúcej strednej školy administrovali dotazník zameraný na ich skúsenosti s dištančným vzdelávaním počas školského roka 2019/2020. V jednej časti dotazníka mali položky tvar otvorených otázok za tým účelom, aby sme získali údaje o výhodách a nevýhodách interaktívneho online vyučovania. Výsledky zisťovania poukázali na nasledujúce výhody online vyučovania: a) pohodlie vyplývajúce z toho, že žiaci nemusia opustiť domáce prostredie, b) príležitosť vo väčšej miere využívať výhody digitálnych technológií, c) zachovanie kontinuity vzdelávania počas prerušenia prevádzky škôl, d) kratšie vyučovanie v dôsledku úprav v rozvrhu – kratšie hodiny, menej vyučovacích hodín, e) zachovanie si aspoň sprostredkovaného kontaktu s učiteľmi a spolužiakmi. Napriek tomu, že získané dáta naznačovali celkovú spokojnosť žiakov s realizovaným online vyučovaním počas prvej vlny pandemickej krízy, žiaci identifikovali nasledujúce nedostatky: a) nárast v množstve domácich úloh v porovnaní s prezenčným vyučovaním, b) technické problémy, c) ťažkosti s porozumením niektorým tematickým celkom, ktoré boli prezentované online, d) problémy s disciplínou počas online vyučovacích hodín, e) upravený rozvrh a organizácia dňa (Barnová, Krásna, Gabrhelová, Čepelová, 2020).

Výskumný nástroj

Vychádzajúc z predpokladu, že v priebehu druhej vlny pandemickej krízy mohli učitelia využiť svoje poznatky a skúsenosti získané počas prerušenia prevádzky škôl v školskom roku 2019/2020 sme očakávali, že sa kvalita online vyučovania v školskom roku 2020/2021 zvýšila. Za účelom overenia tohto predpokladu sme realizovali dotazníkové zisťovanie, v rámci ktorého sa žiaci participujúcej strednej školy mali vyjadriť k novonadobudnutým skúsenostiam s online vyučovaním zo školského roka 2020/2021. Výskumný súbor tvorilo 106 žiakov, väčšina ktorých participovala aj na dotazníkovom zisťovaní v roku 2020.

Pre potreby výskumu sme použili nový dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý sa skladal z 19 položiek, obsahujúcich otvorené i zatvorené otázky. Naším cieľom bolo získať kvantitatívne dáta, ale taktiež informácie o tom, ako žiaci prežívali obdobie, keď sa vzdelávali online a o faktoroch, ktoré ovplyvnili ich postoje a pod. Pre tieto účely sme použili metódy kvalitatívneho výskumu. V nasledujúcej časti textu uvádzame čiastkové zistenia výskumu, ktoré sú relevantné z pohľadu zamerania príspevku.

Výsledky výskumu

V rámci prezentovaného výskumu sme sa žiakov pýtali na ich novozískané skúsenosti s dištančným vzdelávaním. Zamerali sme sa predovšetkým na subjektívne hodnotenie kvality online vyučovania žiakmi. Žiakov sme požiadali, aby porovnali vybrané aspekty online vzdelávania počas prvej a druhej vlny pandémie. Naším zámerom bolo skúmať existenciu kvalitatívneho posunu v ktoromkoľvek aspekte kvality dištančného vzdelávania.

V prvej časti dotazníka sme sa respondentov pýtali na to, ako vnímali kvalitu online vyučovania v školskom roku 2020/2021. Ako vidieť v Grafe 1, 50 (47,16 %) participantov uviedlo, že videli zlepšenie v oblasti kvality vyučovacích hodín. Prekvapil nás počet žiakov (22 – 20,75 %), ktorí uviedli, že sa kvalita vyučovacích hodín znížila.

Graf 1: Subjektívne vnímaný posun v kvalite online vyučovacích hodín medzi školskými rokmi 2019/2020 – 2020/2021

V dvoch otvorených otázkach sme sa respondentov pýtali na javy, ktoré sa od prvej vlny pandémie zlepšili, ale aj na to, čo sa v školskom roku 2020/2021 zhoršilo. Žiaci uviedli zlepšenie v nasledujúcich oblastiach: a) dištančné vzdelávanie vnímali počas druhej vlny pandémie ako menej stresujúce, nakoľko už poznali aplikáciu MS Teams, vedeli, ako v nej pracovať, vedeli, čo môžu od dištančného vzdelávania očakávať a ako uviedli, problémy so správaním boli menej časté v porovnaní so školským rokom 2019/2020, b) zvýšila sa kvalita vyučovania, práce učiteľov, výučbu hodnotili ako efektívnejšiu, čo pripisovali aj tomu, že učitelia mali viac skúseností s prácou v MS Teams, vo vyššej miere využívali interaktívne hry a aktivity, ako aj projekty, žiakom poskytovali viac študijných materiálov a digitálnych

vzdelávacích zdrojov, c) vyhovovalo im, že rozvrh hodín a organizácia dňa boli takmer identické s bežným vyučovacím dňom v škole, vyučovanie hodnotili ako lepšie organizované, d) komunikáciu medzi učiteľmi a žiakmi hodnotili ako lepšiu a jednoduchšiu, pokrok spozorovali aj v oblasti rýchlosti pripájania sa na vyučovacie hodiny, e) menej často sa objavovali technické problémy. Napriek tomu, že niektorí žiaci boli s realizáciou online vyučovania mimoriadne spokojní („Všetko bolo dokonalé!“, „Cítil som sa ako v škole.“, „Všetko sa zlepšilo.“), objavili sa aj prípady žiakov, ktorí zlepšenie nevideli v žiadnej oblasti.

Za pozitívne zistenie môžeme považovať, že až 28,4 % respondentov uviedlo, že v oblasti dištančného vzdelávania medzi školskými rokmi 2019/2020 a 2021/2022 nedošlo ku kvalitatívnemu poklesu. Ostatní participanti sa sťažovali na nasledujúce oblasti: a) dlhé hodiny strávené pred obrazovkami, nakoľko vyučovacích hodín bolo viac a boli dlhšie, niektorí žiaci sa dokonca vyjadrili, že niektoré predmety vnímali ako zbytočné, b) strata motivácie učiteľov vyučovať online a zhoršenie ich prístupu ku žiakom, čo sa odrazilo aj na kvalite komunikácie, c) problémy s udržaním si pozornosti a so sústredením sa, d) disciplinárne problémy a nové výhovorky zo strany žiakov napr. v prípade, že mali vypnuté kamery, e) technické problémy.

V kontexte vyššie uvedených otvorených otázok a odpovedí respondentov v oblasti subjektívne vnímanej kvality práce učiteľov sú zaujímavé názory žiakov na pripravenosť učiteľov vyučovať online. Pýtali sme sa ich, či sa zlepšili zručnosti učiteľov v online prostredí. Ich odpovede sú znázornené v Grafe 2.

Graf 2: Žiakmi subjektívne vnímaný kvalitatívny posun v oblasti vyučovacích zručností učiteľov – školský rok 2019/2020 a 2020/2021

Napriek tomu, že niekoľko žiakov vyjadrilo nespokojnosť s kvalitou práce svojich učiteľov, prevažná väčšina respondentov (86 – 79,9 %) uviedla, že v oblasti kvality ich práce došlo k istému zlepšeniu.

Vyššie uvedené zistenia naznačujú, že dištančné vzdelávanie sa stalo prirodzenou súčasťou vzdelávania žiakov a už nie je vnímané ako novinka. Ak porovnáme ich odpovede po prvej a po druhej vlne pandémie, môžeme konštatovať, že u nich už nebadáť počiatočný entuziazmus, už sú unavení z izolácie v domácom prostredí a z učenia sa bez priameho kontaktu so svojimi učiteľmi a spolužiakmi. Na druhej strane je ale potrebné vyzdvihnúť, že online učenie sa už nie je pre nich stresujúce, do istej miery si naň zvykli a považujeme za pozitívny jav aj skutočnosť, že len v prípade jedného žiaka boli uvedené pretrvávajúce problémy s porozumením učivu, ktoré je prezentované online, kým v školskom roku 2019/2020 sa takáto odpoveď objavovala opakovane.

Záver

Po vypuknutí pandémie COVID-19 a následnom prerušení prevádzky škôl v roku 2020 odborníci upozorňovali na vysokú pravdepodobnosť výskytu nových vln pandémie v blízkej budúcnosti a na to, že sa situácia v školách môže zopakovať. Preto vyzývali štát a školy k tomu, aby si vypracovali krízový plán pre oblasť edukácie. Aj napriek tomu, že výsledky výskumov poukazujú na to, že učitelia nemali dostatok príležitostí vzdelávať sa v čase medzi prvými pandemickými vlnami (Barnová, Krásna, Gabrhelová, 2021), vyššie uvedené výskumné zistenia potvrdzujú predpokladaný pozitívny posun v kvalite online vyučovania z pohľadu žiakov. Uvedené zistenia ale nie je možné z dôvodu zloženia výskumného súboru a jeho veľkosti zovšeobecniť pre celú populáciu žiakov stredných škôl, preto je potrebné vo výskume v tejto oblasti pokračovať, čo je aj cieľom realizovaného projektu.

Bibliografia

- BARNOVÁ, S.: *Čo nás naučila pandemická kríza? Situácia v stredných školách na Slovensku počas prvej vlny pandémie COVID-19*. Týn nad Vltavou: Nová Forma, 2021. ISBN 978-80-7612-335-9.
- BARNOVÁ, S., KRÁSNA, S., GABRHELOVÁ, G.: *The impact of COVID-19 pandemics on schools: Challenges and new opportunities for a woman-owned organization*. In: *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*, 2020, č. 3-4, s. 41-58. ISSN 1821-1283.
<https://doi.org/10.28934/jwee20.34.pp41-58>
- BARNOVÁ, S., KRÁSNA, S., GABRHELOVÁ, G.: *Teachers' further education in the context of COVID-19 pandemics*. In J. Veteška, M. Kursch (Eds.): *Adult Education 2020 – Reflexion, Reality and Potential of the Virtual World*. Proceedings of the 10th International Education Conference, 16 December 2020, Prague, Czech Republic. Praha: Česká andragogická spoločnosť, 2021, s. 66-71. ISBN 978-80-907809-8-9.

- BARNOVÁ, S., KRÁSNA, S., GABRHELOVÁ, G., BARNA, D.: *Education of disadvantaged students during the COVID-19 pandemic in Slovakia*. In: L. Gómez Chova, A. López Martínez, I. Candel Torres (Eds.): *Edulearn21 Proceedings*. 13th International Conference on Education and New Learning Technologies, 5th-3th July, 2021. IATED Academy, 2021, s. 3162-3166. ISBN 978-84-09-31267-2.
- BARNOVÁ, S., KRÁSNA, S., GABRHELOVÁ, G., ČEPELOVÁ, S.: *Live-streaming lessons in secondary education during COVID-19 pandemics – Challenges and new opportunities*. In: *ICERI2020 Proceedings*. 13th International Conference of Education, Research and Innovation, 9th-10th November, 2020, Spain. Spain: IATED Academy, 2020, s. 6720-6724. ISBN 978-84-09-24232-0.
- BARNOVÁ, S., KRÁSNA, S., GABRHELOVÁ, G., DUŠEK, J.: *Teachers' Experiences Gained during the Second Wave of the COVID-19 Pandemic*. In: *ICERI2021 Proceedings*. 14th International Conference of Education, Research and Innovation, 8th-9th November, 2021. IATED Academy, 2021, s. 6312-6316. ISBN 978-84-09-34549-6. <https://doi.org/10.21125/iceri.2021.1427>
- CENTRUM VZDELÁVACÍCH ANALÝZ: *Letné školy zatiaľ pomohli len veľmi málo*. [online]. [2021]. [Citované 2021-12-12]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/2341416/letne-skoly-zatial-pomohli-len-velmi-malo/>
- LAJČIN, D., PORUBČANOVÁ, D.: *Teamwork during the COVID-19 Pandemic*. In: *Emerging Science Journal*, 2021, roč. 5, špeciálne číslo 17, s. 1-10. ISSN 2610-9182. <https://doi.org/10.28991/esj-2021-SPER-01>
- UNESCO: *School Reopening*. [online]. [2020]. [Citované 2021-12-12]. Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373275>
- ZAPLETAL, L., JANKOVIČOVÁ, A., KLOKNEROVÁ, L.: *Edukačný kontext Covidu-19 v Českých školách*. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitatis Catholica Ružomberok*, 2021, roč. 20, č. 5, s. 243-250.

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA VŠDTI 001/2021 Nové možnosti rozvoja kompetencií žiakov v digitálnom prostredí – New Opportunities for Student Competence Development in the Digital Environment.

Doc. PaedDr. Silvia Barnová, PhD., MBA

Katedra školskej pedagogiky a psychológie

Vysoká škola DTI

Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom

barnova@dti.sk

PaedDr. Denisa Petříková

Vysoká škola DTI

Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom

deniskapetrikova@gmail.com

PaedDr. Simon Brunovský

Vysoká škola DTI

Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom

sbrunovsky@gmail.com